

Excavacions arqueològiques a les vil·les romanes de Pla de Palol (Castell-Platja d'Aro), l'Hort d'en Bach (Maçanet de la Selva) i ses Alzines (Tossa de Mar)

JOSEP BURCH, JOAN LLINÀS, JOSEP M. NOLLA

L'HORT D'EN BACH (MAÇANET DE LA SELVA, SELVA)

La vil·la romana de l'Hort d'en Bach va ser descoberta casualment l'any 1992. El jaciment, molt malmès a causa de la seva situació en un indret que ha sofert importants transformacions ja des de la mateixa antiguitat, ha estat excavat en diverses intervencions durant el període 1994-1998, sufragades per l'Ajuntament de Maçanet, amb el suport de la Universitat de Girona, el Museu d'Arqueologia de Catalunya i el Taller d'Història de Maçanet de la Selva i dirigides pels arqueòlegs Joan Llinàs, Alfons Ramírez i Carme Montalbán.

L'assentament es troba en un vessant encarat al nord i a l'est, a tocar d'un dels punts més baixos de la depressió selvatana, en una zona que frueix d'una bona climatologia i d'aigua abundant, i molt a prop de les grans vies de comunicació terrestres de l'època.

A manca de possibles troballes casuals posteriors, el que ha sobreviscut de l'Hort d'en Bach es troba avui excavat quasi totalment. Els treballs han proporcionat un aplec de dades d'un interès cabdal, ja que s'ha pogut reconstruir una seqüència històrica que arrenca en època romanorepublicana i que perviu ininterrompudament fins als nostres dies sota la forma del casal avui conegut amb el nom de Palau de Foixà (Llinàs, Montalbán & Ramírez, 1998b).

La vil·la romana

Els vestigis més antics d'ocupació els podem portar sense problemes al segle II aC, tot i que hem de fer constar que els materials d'època romanorepublicana (Campa-

niana A i B, grisa de la costa catalana, *kalathoi* pintats, àmfora itàlica, un as de bronze amb l'efígie de Janus bifront...) provenen d'estrats de formació més tardana o fora de context. D'època altimperial s'han documentat diversos nivells d'amortització i d'abocador, alguns prou extensos, però cap estructura, ja que els indrets excavats es trobaven en aquesta etapa històrica a la perifèria de l'assentament. Malgrat tot, la quantitat de materials arqueològics que s'han recuperat d'aquest moment és nombrosíssima.

Les úniques estructures conegudes de la vila altimperial daten d'època severiana, i estan constituïdes per les restes de dues habitacions molt senzilles, de murs de pedres lligades amb fang i sòl de terra trepitjada, destruïdes per les importants reformes que van tenir lloc amb posterioritat. Aquestes cambres afrontaven pel sud amb una àrea oberta, que en aquest moment va rebre una important anivellació i al bell mig de la qual es localitzà un pou. Els estrats d'aquesta fase van proporcionar, també, una gran quantitat de material arqueològic.

Els indicis de l'ocupació econòmica de la vila, la primera que s'excava a la Selva interior, estan clarament delatats per la natura del material exhumat. Disposem d'una gran quantitat de fragments de *dolium* i d'eines agrícoles de ferro, així com de peces de molí, suficients per palesar una intensa activitat agrícola. Un esquelet i nombroses restes de fauna, sobretot bovina i ovina, proven també una dedicació gens menyspreable a la ramaderia. L'abundant escòria de ferro indica indústria metal·lúrgica, i una col·lecció impressionant de *pondera*, finalment, ens parla de l'activitat tèxtil que s'hi desenvolupava.

L'edifici baiximperial

Pels volts de l'any 400 l'assentament sofreix una reforma general. S'enderroquen les velles estructures, s'anivella la totalitat del terreny i es construeix una gran edificació de nova planta.

És un edifici constituït per un seguit de cambres de planta quadrangular, que presenten els murs bastits amb pedra local lligada amb un morter de calç molt compacte i fonamentats profundament en els nivells de l'antiga vila i a l'argila del subsòl natural mitjançant àmplies banquetes i un sistema de contraforts quadrangulars. Bona part de les cambres d'aquesta construcció es devien articular al voltant d'una zona oberta que, a grans trets, coincideix amb la que ja hi havia a la fase anterior.

Les excavacions han permès documentar fragmentàriament una dotzena d'habitacions, distribuïdes per una àmplia zona entre el carrer Nou, l'avinguda Sant Jordi, els voltants del palau de Foixà i el carrer Marina, mentre que la simple observació visual i la memòria oral dels veïns asseguren la seva existència més cap a ponent, sota l'edifici de l'actual Ajuntament i en direcció al carrer de Balmes. Tot plegat abasta una àmplia zona de més de 400 metres de radi.

Fa la sensació d'un gran edifici a mig camí entre la vila clàssica i la fortificació, que devia tenir l'extensió i l'estructura d'un gran assentament rural d'època

romana i la solidesa d'una casa forta medieval. En qualsevol cas, és un exemple interessantíssim de construcció pertanyent a una etapa històrica on tots els assentaments sembla que més aviat s'empetiteixin, es reaprofitin o s'abandonin. Sigui com sigui, és curiós de veure com una tècnica edilícia semblant s'aplicà a les construccions baiximperials de Pla de Palol, tot i que són de dimensions una mica més modestes (vegeu aquest mateix article), i a l'aquarterament, també tardoromà, de Sant Julià de Ramis, descobert recentment (Burch *et al.* 1998, p. 100-102 i 107-108).

El Palau

Un seguit de sondejos fets l'any 1997 van permetre documentar una fase posterior al Baix Imperi i anterior al palau de Foixà tal i com avui el coneixem, fet que donava gran rellevància a l'evidència, descoberta l'any anterior, que la casa empra encara avui per parets mestres estructures bastides l'any 400.

En el decurs de l'antiguitat més tardana i de l'alta edat mitjana sembla que l'assentament es contreu considerablement i de manera gradual cap al seu extrem nord-est. Molts murs són arrasats i, fins i tot, totalment desmuntats, mentre que d'altres, més o menys malmesos, delimitaran durant molt de temps corts, coberts i pallisses. El primer propietari documentat, a mitjan segle XII, s'anomena, significativament, Oliver *Des Palau*, i la casa serà coneguda com «el Palau» (*Palatio*), fins que, a la baixa edat mitjana, passarà a anomenar-se també «torre Foixà» en funció dels nous propietaris, tot i que no perdrà mai la denominació primitiva de «Palau» (Marquès, 1983). La casa que veiem avui prengué el seu aspecte definitiu al segle XVI i, durant molts anys, fou una casa de pagès com tantes altres de la zona.

Les excavacions arqueològiques han posat en evidència, doncs, que ens trobem davant d'una de les poques edificacions conegudes al nostre país que han estat habitades ininterrompudament des d'època romana fins als nostres dies.

Bibliografia

- BURCH, J.; NOLLA, J. M.; PALAHÍ, L.; SAGRERA, J.; VIVÓ, D. (1998). «Les excavacions a la muntanya de Sant Julià de Ramis (el Gironès)». A: *Quartres Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*. Figueres, p. 93-108.
- LLINÀS, J.; MONTALBÁN, C.; RAMÍREZ, A. (1996). Excavacions a la vil·la romana de l'Hort d'en Bach. A: *Terceres Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*. Santa Coloma de Farners, p. 196-204.
- LLINÀS, J.; MONTALBÁN, C.; RAMÍREZ, A. (1998a). «Darreres excavacions a l'Hort d'en Bach (Maçanet de la Selva, la Selva)». A: *Quartres Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*. Figueres, p. 193-203.
- LLINÀS, J.; MONTALBÁN, C.; RAMÍREZ, A. (1998b). «L'Hort d'en Bach (Maçanet de

la Selva). Del segle II aC al segle XX». *Quaderns de la Selva* [Santa Coloma de Farners], 10, p. 35-58.

LLINÀS, J.; RAMÍREZ, A.; MONTALBÁN, C. (1996-97). «L'Hort d'en Bach, una villa romana a la Selva interior». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XXXVII. [Girona], p. 841-851.

MARQUÈS, J. (1983). *Maçanet de la Selva*. Girona.

NOLLA, J. M.; RAMÍREZ, A. (1995). «L'Hort d'en Bach, un establiment romà a Maçanet de la Selva». A: TALLER D'HISTÒRIA DE MAÇANET DE LA SELVA. *La nostra vila, Maçanet de la Selva*. p. 55-82.

VIL·LA ROMANA DE PLA DE PALOL (PLATJA D'ARO, BAIX EMPORDÀ)

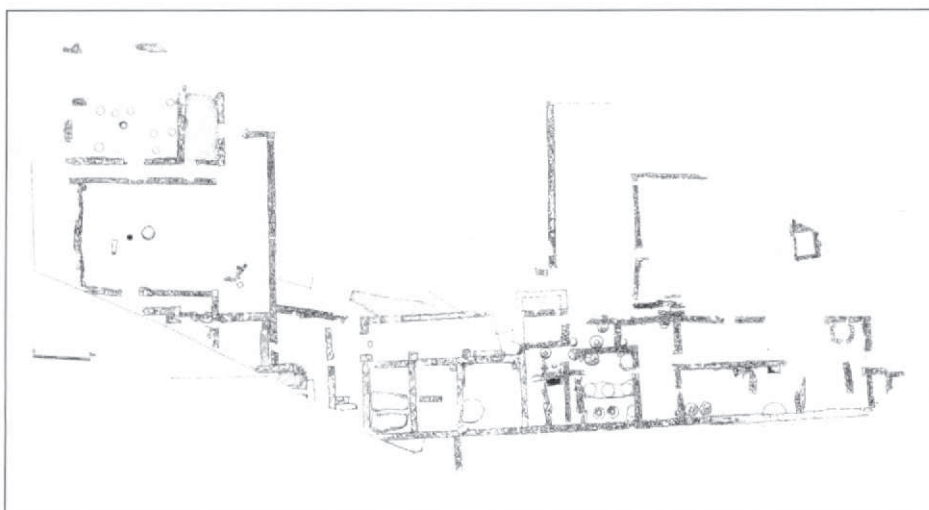
Les excavacions, que varen començar l'abril de 1998, varen durar tot aquell any i foren promogudes per l'Ajuntament de Platja d'Aro i la Universitat de Girona. La intervenció se centrà en un solar sense edificar de propietat municipal ubicat, suposadament, al bell mig de la vil·la del Pla de Palol. En els primers mesos de la intervenció els treballs es concentraren en els dos terços septentrionals de l'esmentat solar. El terç meridional s'excavà posteriorment.

L'entitat i el bon estat de conservació de les estructures documentades permeten datar la majoria dels àmbits a una gran fase de gran vitalitat constructiva datada a la segona meitat del segle IV dC. Tanmateix, la història d'aquest sector del jaciment es pot allargar en dues fases separades per un moment intermedi en què sembla que resta a la perifèria de l'explotació.

La primera fase, que molt probablement seria la fundacional, la tenim documentada a la banda oest i central. Està conformada per un seguit de murs de pedres de mida diversa lligades amb un morter de calç, a voltes molt sorrenc, a voltes molt compacte, que s'orienten seguint els punts cardinals i que delimiten dues cambres, una d'elles pavimentada amb *opus signinum*. A la banda més meridional, on ha aparegut un altre paviment d'*opus signinum* deslligat de tota l'estructura, tenim tan sols diversos nivells d'amortització assentats directament sobre l'argila natural. La disposició dels vestigis ens deixa veure clarament com el sector oest es devia trobar edificat, mentre que a llevant s'estenia una àrea oberta, segurament un pati, ja que no s'hi troba cap traça d'estructures.

Des del punt de vista cronològic tan sols tenim dades pel que fa al final d'aquesta fase, quan tots aquests espais, que han aparegut molt malmesos, s'inutilitzen. Podem situar aquest moment molt a finals del segle I dC o al començament del segle II. Pel que fa a la data de fundació, caldrà esperar l'estudi definitiu del material, tot i que val a dir que la presència de materials residuals en estrats de datació més moderns permeten apuntar clarament vers el segle I aC.

Cal esmentar també les dues cambres del sud-oest que han proporcionat nivells del segle I dC, però que més que habitacions semblen espais de treball o bé, fins i tot, àrees obertes. Això es fa patent, des d'un punt de vista espacial, a l'àmbit 24, de

Planta general de Pla de Palol.

grans dimensions i on han aparegut diversos abocadors amb una gran quantitat de fragments d'àmfora tarraconesa Dressel 2/4.

Durant els segles II i III l'indret sembla restar a la perifèria de la vil·la. D'aquest moment s'han identificat només diverses fosses excavades al subsòl i repartides aleatòriament per tota la zona excavada. Sembla que només continua dempeus el sector sud-oest, contra el qual recolzarà posteriorment un nou cos d'edificacions.

Una gran fase constructiva es documenta pels volts del segle IV avançat. Ben documentada, aquesta reforma es concreta en diverses cambres articulades dins de dos grans sectors, un al nord i l'altre al sud, i les diverses troballes, especialment els *dolia* de l'àmbit 6 i els dos dipòsits de l'àmbit 18, proven que ens trobem a la part *rustica* de la vil·la.

Al sector sud es construeix adossat a la paret un cos constituït per tres cambres quadrangulars i un llarg passadís de comunicació a l'est que té la particularitat de tenir el nivell de circulació inclinat segons el pendent natural del terreny.

La disposició de les construccions del sector nord es fa entorn d'un gran pati central pavimentat amb un sòl de calç que queda perfectament delimitat als costats est i oest per sengles construccions que mostren una disposició simètrica: a la part exterior, un llarg passadís paral·lel al pati, al qual s'accedeix per una porta oberta, aproximadament, a la meitat del seu recorregut i, a l'altra banda del corredor, una cambra (com a mínim) pavimentada amb *opus signinum*. Pel que fa a les cambres del sector oest, coneixem bé el corredor fins a l'alçada de la porta i d'una manera molt parcial l'habitació del *signinum*, força malmesa i que es perd per sota del carrer. Les cambres de la banda est estan més ben conservades i s'han pogut excavar gairebé totalment. El passadís comunica amb el pati mitjançant dues portes i, a l'al-

tra banda s'ha documentat també, una habitació pavimentada amb *opus signinum* al sud, i un magatzem de 8 *dolia* al nord. A tramuntana del pati, un àmbit allargassat ha estat localitzat en un estat de conservació pèssim, donat que el terreny natural on s'assentava es trobava a una cota sensiblement més elevada.

A la seva part sud el pati es fa més ample, ja que les construccions esmentades s'acaben. Tot i que no s'ha pogut documentar, els braços sud-est i sud-oest d'aquesta àrea oberta devien permetre la comunicació directa amb altres sectors de la vil·la, avui per avui desconeguts, si descomptem els àmbits de la banda centroest, que hem pogut excavar només d'una manera molt parcial. Al pati s'hi ha descobert *in situ* un *dolium* sencer que ha aparegut buit pel fet que es trobava amb una *tegula* que n'ha impedit la filtració de terres i que es va abandonar a la segona meitat del segle, a banda de diversos nivells d'ús.

Aquesta àrea oberta fou subdividida en un moment que hem de situar al segle VI amb la construcció d'un mur de pedres lligades amb fang, que travessava tota la prospecció en direcció est-oest. La funció d'aquesta estructura és la de separar un sector que queda deshabitat (al sud) d'un que continua funcionant durant un temps (al nord). Totes les construccions del sud seran ara desmuntades pràcticament fins al nivell dels fonaments i el terreny aplanat de bell nou, tot i que no s'hi construeix ja res més.

El sector nord continuarà funcionant un temps, tot i que no massa dilatat. El seu abandó ha estat fàcil de situar també en el segle VI gràcies a la quantitat de material arqueològic recuperat en els grans nivells d'enderroc localitzats i en la sedimentació posterior.

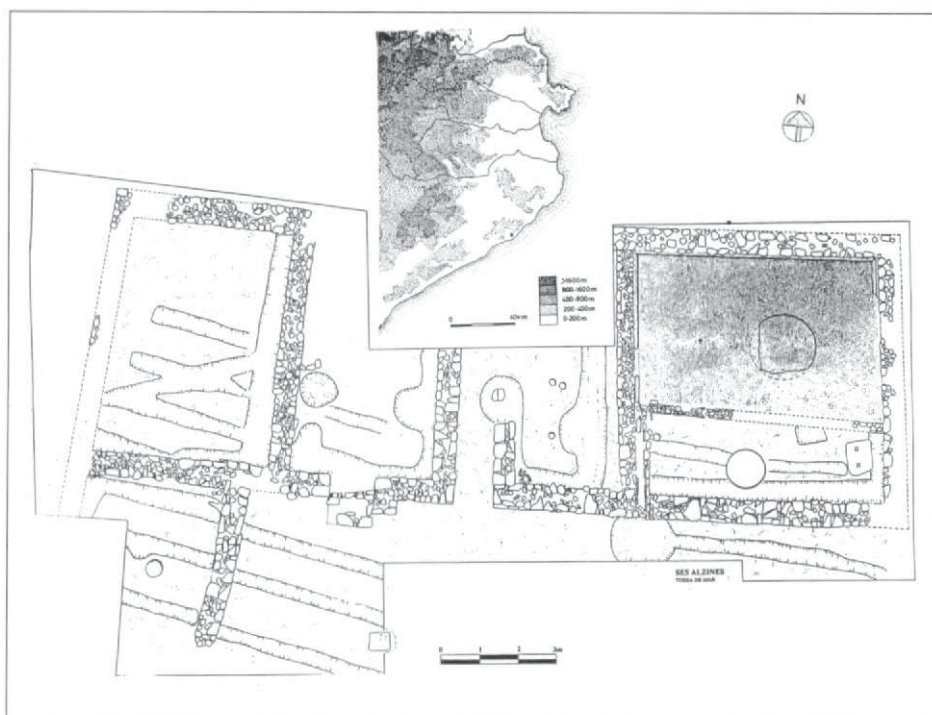
Bibliografia

- BURCH, J.; LLINÀS, J.; NOLLA, J. M.; PALAHÍ, LL.; SAGRERA, J. *Informe d'excavació*. Girona: 1998, inèdit.
- COLOMER, MA.; COSTA, B.; TREMOLEDA, J. «Estudi preliminar de la vil·la romana de Platja d'Artigues». *Cypsela* (1989), VII, p. 103-110.

ESTABLIMENT ROMÀ DE SES ALZINES (TOSSA DE MAR, SELVA)

L'àrea de ses Alzines és una zona boscosa que forma part de la costa abrupta i accidentada que hi ha a migdia del nucli urbà de Tossa. L'establiment romà es troba en una de les cotes més altes d'aquesta zona en un indret més o menys pla, a uns 300 metres del mar i a 1 quilòmetre de la gran vil·la dels Ametllers. L'excavació d'aquest establiment es va fer entre el 1996 i el 1997, en dues campanyes, gràcies a un conveni de col·laboració entre l'Associació d'Amics de Tossa-Club Unesco i la Universitat de Girona.

La planta general de l'edifici descobert és molt senzilla. Consta de quatre estan-

Planta general de ses Alzines.

ces contigües que es disposen, arrencades de ponent a llevant, tot darrere d'un gran porxat. És a la façana de migdia on s'obren les portes. En canvi, pel nord l'establiment queda tancat per un llarg mur de pedra lligada amb fang. Pels enderroc sabem que era l'únic del conjunt que fou bastit, únicament, amb pedra. Tots els altres tenien l'alçat del mur construït amb tova o tàpia.

Els fonaments s'obriren directament sobre la roca mare que aflora a pocs centímetres de profunditat. Tanmateix, en alguns punts, la roca es troba preparada i retallada fins a constituir vertaderes rases de fonamentació. Els paviments conservats són de terra trepitjada exceptuant el de l'àmbit més oriental que és fet d'*opus signinum*.

De les quatre estances que s'han identificat, la núm. 4 és la més gran i ocupa la meitat de llevant de l'edifici. L'entrada es fa des del porxat. La planta és rectangular i s'allarga en sentit est-oest (9,5 m per 6,20 m). Les característiques constructives d'aquest espai ens permeten identificar aquest àmbit com el d'una premsa. Tota la banda de llevant està sobrealçada uns 50 cm per damunt del nivell de l'entrada. La premsa estava instal·lada sobre la part elevada i el seu mecanisme devia ser d'un tipus molt senzill.

En aquest sentit, l'*opus signinum*, ja esmentat abans, servia per impermeabilit-

zar i recollir tot el suc de la premsada que s'aplegava en les regues de mitja canya que el mateix paviment disposava a tot el seu voltant. Finalment, la inclinació del terra el conduïa cap a una canal construïda amb trossos de *tegulae* que travessava la paret de migdia i desguassava en un dipòsit encastat en el terra de la galeria exterior.

L'estratigrafia del jaciment fou poc complicada. Sobre la roca, apareixen els diferents nivells de terra de poca potència que són els paviments de les estances. El material d'aquests estrats era tan escàs que no ha estat possible datar-los. Tot al contrari que amb els nivells dipositats sobre els paviments que eren els de l'enderroc de sostres i paret. Amb aquest material es barrejà una quantitat considerable de ceràmica. Això és el que ha permès afirmar que aquest assentament va estar en funcionament durant el s. I i que es va abandonar a finals d'aquest segle o molt a principis del següent.

Bibliografia

- BURCH, J.; NOLLA, J. M.; PALAHÍ, LL.; SAGRERA, J.; VIVÓ, D. «L'establiment romà de Ses Alzines, Tossa de Mar (la Selva)». A: *IV Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*. Figueres: 1998, p. 185-190.
- BURCH, J.; NOLLA, J. M.; PALAHÍ, LL.; SAGRERA, J.; VIVÓ, D. «L'establiment vitivinícola de Ses Alzines (Tossa de Mar)». *Quaderns de la Selva* (1998), 10, p. 21-34.